

İradə BAYRAMOVA
Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ REGIONLARININ
KİTABXANA-İFORMASIYA RESURSLARININ
YERLƏŞMƏSİNİN VƏZİYYƏTİ
(Lənkəran iqtisadi rayonunun nümunəsində)**

Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra, ölkəmizdə kitabxana işi sahəsində yeni bir dövr başlandı. Belə ki, bütün sahələrdə olduğu kimi, kitabxana-informasiya sahəsində də, müasir dövrdə cəmiyyətin tələblərinə uyğun olaraq, milli-mənəvi dəyərlərimizi özündə əks etdirən kitabxana şəbəkələrinin daha da inkişaf etdirilməsi, onların informasiya resurslarının zənginləşdirilməsi, kadr potensialının gücləndirilməsi və s. kimi məsələlərə dövlət qayğısı daha da artırıldı. Təbii ki, kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafını, sosial-iqtisadi potensialın tərkib hissəsi kimi qiymətləndirmək lazımdır. Belə ki, ayrı-ayrı regionların sosial-iqtisadi infrastrukturunun inkişafından asılı olaraq, paralel şəkildə kitabxanaların daha da inkişafı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Elə buna görə də bu sahədə verilmiş qanun və sərəncamlar xüsusi önəm daşıyır.

11 fevral 2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları, “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial- iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının (2004-2008-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında” fərman imzaladı (2).

Bu fərmanda qarşıya qoyulan vəzifələri yerinə yetirmək baxımından regionlarda çox böyük işlər görülmüşdür. Aparılan islahatların başlıca amilini ölkənin vətəndaş, intellektual və peşə potensialı təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı regionlarının sosial- iqtisadi inkişafına, ümumilikdə, ölkənin vahid sosial inkişafı strategiyasının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi baxmaq lazımdır. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı dedikdə, sosial-mədəni infrastrukturun inkişafı, əhalinin həyat və yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması, təhsil və mədəni səviyyəsinin, dünyagörüşünün formalaşdırılması, dünyəvi biliklərə yiyələnməsi və s. nəzərdə tutulur. Bu sahədə kitabxanaların üzərinə çox böyük vəzifələr düşür.

Azərbaycanda kitabxanaların cəmiyyətin həyatındakı mühüm rolunu qiymətləndirərkən, “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 20 aprel 2007-ci il sərəncamında da qeyd edildiyi kimi, “Azərbaycan kitabxanaları Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Xalqımızın yaratdığı qiymətli tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanıb saxlanması, bəşər mədəniyyətinin qazandığı nailiyyətlərin nəsildən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətimizin

intellektual-mənəvi potensialının artırılmasında əvəzsiz rol oynayır.”(6)

Kitabxana-informasiya infrastrukturunun yaradılması və onun daha da inkişaf etdirilməsi üçün dövlətimiz geniş miqyaslı işlərin görülməsi məqsədi ilə yeni bir fəaliyyət strategiyası işləyib hazırladı. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013 -cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” təsdiq olundu (3.s.6-29).

Bu Proqramın tələblərinə uyğun olaraq, Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən 2009-cu il sentyabr ayının 1-dən 10-dək monitoring keçirilmişdir. Monitoringin keçirilməsində əsas məqsəd əhaliyə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin səviyyəsinin yüksəldilməsi, kitabxanaların kadr təminatının yaxşılaşdırılması, fasiləsiz təhsilin təmin edilməsi, virtual kitabxanaların yaradılması istiqamətində aparılan işlərin vəziyyətini öyrənməkdən ibarət olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında 10 iqtisadi rayon var. Bu iqtisadi rayonlardan biri də Lənkəran iqtisadi rayonudur. Lənkəran iqtisadi rayonu Azərbaycanın iqtisadi rayonları içərisində özünəməxsus önəmli yerlərdən birini tutur.

Lənkəran iqtisadi rayonu respublikanın cənub-şərqində, əlverişli təbii-iqtisadi şəraitə malik olan ərazidə yerləşir. Beynəlxalq əhəmiyyətli magistral yolların üzərində yerləşməsi, strateji cəhətdən əlverişli mövqedə olması iqtisadi rayonun inkişafına öz müsbət təsirini göstərmişdir. Bu iqtisadi region İran İslam Respublikası ilə həmsərhəd olması baxımından, daxili və xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafına da təsir edir. İqtisadi rayonun ümumi ərazisi 5,2 min kv.km olub, respublikanın ərazisinin 6,5%-ni təşkil edir (11). İqtisadi rayon təbii-iqtisadi şəraitinə görə, Respublikanın digər iqtisadi rayonlarından kəskin şəkildə fərqlənir.

Lənkəran iqtisadi rayonunun tərkibinə Astara, Cəlilabad, Lerik, Lənkəran, Masallı, Yardımlı rayonları daxildir.

Lənkəran iqtisadi regionu əhalinin sıx məskunlaşdığı rayonlardan biridir. İqtisadi rayon üzrə ümumi əhalinin sayı 821100 nəfərdir.

Lənkəran iqtisadi rayonunda ümumi əhalinin 86%-i azərbaycanlılar, 13,5%-i talışlar, 0,3%-i ruslar, 0,1%-i avarlar, 0,1%-i isə digər millətlərdir.

Lənkəran iqtisadi rayonunda məhsuldar qüvvələrin inkişafında təbii və əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmasında kadr hazırlığı xüsusi yer tutur. İqtisadi rayon üzrə cəmi təhsil alanların sayı 637655 nəfərdir. Bu da cəmi əhalinin 87%-ni təşkil edir. İqtisadi rayon üzrə cəmi təhsil alanların 26,5%-i - Lənkəran, 23,9%-i - Masallı, 8,6%-i - Lerik, 6,5%-i - Yardımlı, 22,8%-i - Cəlilabad, 11,7%-i - Astara rayonunun payına düşür. İqtisadi rayon üzrə kadr hazırlığına diqqət yetirdikdə, cəmi təhsil alanların 3,7% -i ali təhsillilər, 44,6% -i ümumi orta təhsillilər, 5,2%-i orta - ixtisas təhsillilər, 0,2%-i natamam ali

təhsillilər, 15,3%-i natamam orta təhsillilər, 2,3%-i peşə təhsillilər, 14,5%-i ibtidai təhsillilərdir. Ali təhsilli kadrlar iqtisadi rayonun ictimai, iqtisadi və sosial həyatında fəal iştirak edirlər. Bu iqtisadi rayon üzrə ümumi ali təhsilli mütəxəssislər 23688 nəfərdir (11).

Son illər Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində görülən işlər sırasında kitabxana işinin təşkili, idarə edilməsi, oxuculara informasiya xidmətində əhəmiyyətli iş üsulları ilə yanaşı müasir texnologiyaların tətbiqinə başlanılması dövlətimizin kitabxana işi sahəsindəki siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir (10.s.318-320).

Lənkəran iqtisadi rayonunda cəmi 994 kitabxana var. Onların 135-i şəhər yerlərində, 859-u isə kənd yerlərində yerləşir. Kitabxanaların 479-u Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində, 6-sı ilk peşə-ixtisas təhsil müəssisələrində, 490-ı ümumtəhsil məktəblərində, 4-ü musiqi məktəblərində, 6-sı səhiyyə müəssisələrində və s. fəaliyyət göstərir.

Şəhər kitabxanalarının 54-ü, kənd kitabxanalarının 425-i Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində yerləşir. Kənd yerlərində ümumtəhsil məktəblərində 431 kitabxana fəaliyyət göstərir (7.s.23- 43)

Lənkəran iqtisadi rayonunun kitabxana-informasiya resursları ölkə informasiya resurslarının 5,9%-ni təşkil edir. Lənkəran iqtisadi rayonunda kitabxanaların informasiya resursları cəmi 6578166 nüsxədir. Bu fondun 2442776 nüsxəsi şəhər, 4135390 nüsxəsi isə kənd kitabxanalarının payına düşür ki, onların 6485296 nüsxəsi kitablar, 226 nüsxəsi elektron-informasiya daşıyıcıları, 12851 nüsxəsi jurnallar, 57634 nüsxəsi qəzetlər, 22159 nüsxəsi digər materiallardır. İnformasiya resurslarının şəhər kitabxanalarına görə bölgüsünə əsasən, 2367847 nüsxə kitablar, 109 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 8326 nüsxə jurnallar, 45996 nüsxə qəzetlər, 20498 nüsxə digər materiallar olması məlum olur. Kənd kitabxanalarında 4117449 nüsxənin kitablar, 117 nüsxənin elektron-informasiya daşıyıcıları, 4525 nüsxənin jurnallar, 11638 nüsxənin qəzetlər, 1661 nüsxənin digər materiallar olduğu məlum olur.

Lənkəran iqtisadi rayonunda kitabxanalarda olan cəmi 81 kompüterdən 35-i informasiya tələbatçıları üçün, 46-sı kitabxana işçiləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kompüterlərin 66-sı şəhər kitabxanalarında, 15-i kənd kitabxanalarında yerləşir. Ümumilikdə, bu iqtisadi regionda kitabxanalarda 2 elektron kataloq, 4 elektron poçt mövcuddur. Yekuna görə kitabxanadakı elektron kataloq 6,7%, elektron poçt 4,7% təşkil edir.

Ölkə kitabxana resurslarının 11,7%-i bu iqtisadi rayonun payına düşür. Lənkəran iqtisadi regionunda kitabxanalarda 734 nəfər mütəxəssis var. Onların 53 nəfəri kitabxana üzrə ali-ixtisas təhsilli, 43 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 125 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 158 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 355 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Şəhər kitabxanalarında 123 nəfər mütəxəssis

çalışır ki, onların 16 nəfəri ali- ixtisas təhsilli, 14 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 18 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 48 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 27 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Kənd kitabxanalarında çalışan 611 nəfər mütəxəssisdən 37 nəfəri ali- ixtisas təhsilli, 29 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 107 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 110 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 328 nəfəri ümumi orta təhsillidir (7.s.75-82).

Lənkəran iqtisadi rayonuna daxil olan Astara rayonunda cəmi 136 kitabxana var. Kitabxanaların 14-ü şəhərdə, 122-si isə kəndlərdədir. 80 kitabxana Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində, 54 kitabxana ümumtəhsil məktəblərində yerləşir.

Kənd kitabxanalarının 76-sı, şəhər kitabxanalarının isə 4-ü Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyindədir. Kənd yerlərində ümumtəhsil məktəblərində 46, şəhərdə 8 kitabxana fəaliyyət göstərir.

Astara rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1939 -cu ildə yaradılmışdır (1).

İqtisadi və inzibati rayonlar üzrə kitabxana fondunun bölgüsünə əsasən Astara rayonunda kitabxanalarda olan 799689 nüsxə informasiya resurslarının 274719 nüsxəsi şəhər, 524970 nüsxəsi kənd kitabxanalarında yerləşir. Fondun informasiya mənbələrinə görə bölgüsü zamanı 797246 nüsxə kitablar, 19 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 683 nüsxə jurnallar, 941 nüsxə qəzetlər, 800 nüsxə digər materialların olması məlum olur. Şəhər kitabxanalarında yerləşən ümumi fondun 273219 nüsxəsi kitablar, 408 nüsxəsi jurnallar, 567 nüsxəsi qəzetlər, 506 nüsxəsi digər materiallardır. Kənd kitabxanalarında 524027 nüsxə kitab, 275 nüsxə jurnal, 374 nüsxə qəzet, 294 nüsxə digər materiallar var.

Ümumilikdə, Astara rayonunda kitabxanalarda 17 kompüter var ki, onların 6-sı informasiya tələbatçıları, 11-i kitabxana işçiləri üçündür. Kompüterlərin 13-ü şəhər kitabxanalarında, 1-i isə kənd kitabxanalarında yerləşir. Astara rayonunda şəhər kitabxanalarında cəmi 1 elektron poçt, 1 elektron kataloq var.

Astara rayon kitabxanalarında ştatda olan mütəxəssislərin sayı 135 nəfərdir. Onların 3 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 13 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 28 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 88 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Şəhər kitabxanalarında cəmi 13 nəfər mütəxəssis çalışır ki, onların yalnız 3-ü ali və orta-ixtisas təhsilli mütəxəssislərdir. Kənd kitabxanalarında 122 nəfər mütəxəssis çalışır. Onların 2 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 2 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 11 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 20 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 87 nəfəri ümumi orta təhsillidir (7.s.75-82).

Lənkəran iqtisadi rayonuna daxil olan Cəlilabad rayonunda cəmi 211 kitabxana var. Onların 25-i şəhər yerlərində, 186-sı isə kənd yerlərində yerləşir. Kitabxanaların 94-ü Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyindədir. Ümumtəhsil məktəblərində 111 kitabxana var. Şəhər kitabxanalarının 8-i, kənd

kitabxanalarının 86-sı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyindədir. Kənd yerlərində ümumtəhsil məktəblərində 100 kitabxana var.

Cəlilabad rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1977-ci ildə Mərkəzi Kitabxananın bazası əsasında yaradılmışdır.

Cəlilabad rayon kitabxanalarının ümumi informasiya resursları 1562002 nüsxə təşkil edir ki, onun 550872 nüsxəsi şəhər kitabxanalarında, 1011130 nüsxəsi kənd kitabxanalarında yerləşir. Fondun 1552074 nüsxəsi kitablar, 20 nüsxəsi elektron-informasiya daşıyıcıları, 2353 nüsxəsi jurnallar, 5871 nüsxəsi qəzetlər, 1684 nüsxəsi digər materiallardır. Şəhər kitabxanalarında 544926 nüsxə kitablar, 1364 nüsxə jurnallar, 3546 nüsxə qəzetlər, 1036 nüsxə digər materialların olması məlum olur. Kənd kitabxanalarında 1007148 nüsxə kitablar, 20 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 989 nüsxə jurnallar, 2325 nüsxə qəzetlər, 648 nüsxə digər materiallar var.

Cəlilabad rayonunda kitabxanalarda 10 kompüter var ki, onların 7-nin informasiya tələbatçıları üçün, 3-nün kitabxana işçiləri üçün nəzərdə tutulduğu məlum olur. Kompüterlərin 8-i şəhər kitabxanalarında 2-si isə kənd kitabxanalarında yerləşir.

Kitabxanalarda mütəxəssislərin sayı 131 nəfərdir. Onların 10 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 10 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 24 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 12 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 75 nəfəri ümumi orta təhsillilərdir. Şəhər kitabxanalarında 22 nəfər mütəxəssis var. Onların 11 nəfəri ali və orta-ixtisas təhsillidir. Kənd kitabxanalarında 109 nəfər mütəxəssis çalışır. Onların 7 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 10 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 16 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 4 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 72 nəfəri ümumi orta təhsillidir.

Lənkəran iqtisadi rayonuna daxil olan Lerik rayonunda 155 kitabxana var. Onlardan 9-u şəhərdə, 146-sı kənd yerlərindədir. Ümumtəhsil məktəblərində 80 kitabxana yerləşir. Şəhər kitabxanalarının 4-ü, kənd kitabxanalarının 70-i Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyindədir. Kənd yerlərində ümumtəhsil məktəblərində 76 kitabxana var.

Lerik Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1980-ci ildə yaradılmışdır.

Lerik rayonunda kitabxanaların informasiya resursları cəmi 418004 nüsxədir. İnformasiya resurslarının 75428 nüsxəsi şəhər kitabxanalarında, 342576 nüsxəsi kənd kitabxanalarında yerləşir ki, onların 412754 nüsxəsi kitablar, 53 nüsxəsi elektron-informasiya daşıyıcıları, 1398 nüsxəsi jurnallar, 2847 nüsxəsi qəzetlər, 952 nüsxəsi digər materiallardır. Şəhər kitabxanalarında 867347 nüsxə kitablar, 90 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 4824 nüsxə jurnallar, 33657 nüsxə qəzetlər, 15448 nüsxə digər materiallar var. Kənd kitabxanalarında 340342 nüsxə kitablar, 53 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 564 nüsxə jurnallar, 1296 nüsxə qəzetlər, 321 nüsxə digər materiallar var (7.s. 44-56).

Lerik rayonunda kitabxanalarda 13 kompüter var. Onlardan 4-ü

informasiya tələbatçıları, 9-u isə kitabxana işçiləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Şəhər kitabxanalarında 9 kompüter, kənd kitabxanalarında 4 kompüter var.

Lerik rayonunda kitabxanalarda 104 nəfər mütəxəssis çalışır. Onlardan 7 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 8 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 31 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 22 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 36 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Şəhər kitabxanalarında 9 mütəxəssis çalışır ki, onlardan 3 nəfəri ali və orta ixtisas təhsillidir. Kənd kitabxanalarında çalışan 95 nəfər mütəxəssisdən 6 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 5 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 29 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 22 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 33 nəfəri ümumi orta təhsillidir.

Lənkəran iqtisadi rayonuna daxil olan Lənkəran rayonunda cəmi 191 kitabxana var. Onlardan 59-u şəhərdə, 132-si isə kəndlərdə yerləşir. Rayonun ümumtəhsil məktəblərində 88 kitabxana var. Onların 23-ü şəhərdə yerləşir. Kənd ümumtəhsil məktəblərində 65 kitabxana yerləşir.

Lənkəran Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1979-cu ildə təşkil edilmişdir və 94 kitabxanadan: 1 Mərkəzi kitabxana, 2 Uşaq kitabxanası, 26 şəhər, 2 qəsəbə, 65 kənd kitabxana filiallarından ibarətdir. MKS-ə 2009-cu il ərzində 12500 nüsxə latın qrafikalı kitab daxil olmuş və 14900 nüsxə köhnə kitab fondan xaric edilmişdir. Fondan çıxarılan kitabların 12800 nüsxəsi Azərbaycan dilində, 2100 nüsxəsi isə rus dilində olmuşdur.

Lənkəran MKS-in filiallarında 962200 nüsxə kitabxana- informasiya resursu var. Kəndlərdə 548000 nüsxə, şəhər və qəsəbələrdə 304500 nüsxə, mərkəzi kitabxanada 66500, iki uşaq kitabxanasında 43600 nüsxə fond yerləşir. Bu fondun 777000 nüsxəsini kiril, 100000 nüsxəsini latın, 85600 nüsxəsini isə digər qrafikalı ədəbiyyat təşkil etmişdir. Kənd kitabxanalarında kitab verilişi 1374200 nüsxədir. Onun 675000 nüsxəsi latın qrafikası ilə olmuşdur. 2009-cu ildə kitabxanadan istifadə edən oxucuların sayı 75000 nəfərdən çox olmuşdur, onun 27500 nəfəri 15 yaşa qədər oxuculardır. Mərkəzi kitabxananın hazırda 8000 nəfərdən artıq oxucusu var. Kitab verilişi 165600 nüsxə təşkil edir. Fondada 66500 nüsxə kitab oxucuların istifadəsindədir.

Kitabxana fondlarından istifadə edən oxucuların sayı 73600 nəfərdir. Kənd kitabxanalarında 39100 nəfər, şəhər və qəsəbə kitabxanalarında 21500 nəfər, uşaq kitabxana filiallarında 5100 nəfər, mərkəzi kitabxanada 7900 nəfər oxucu var.

Lənkəran MKS-ə 2008-ci ildə 24442 nüsxə, 2009-cu ildə isə 6976 nüsxə latın qrafikalı yeni kitab daxil olmuşdur.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Lənkəran Dövlət Universitetində, Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi yerləşir. Lənkəran Dövlət Universitetində 1992-ci ildə kitabxana yaradılmışdır. Kitabxanada işləyənlərin ümumi sayı 11 nəfərdir. Onların 7 nəfəri mütəxəssis, 4 nəfəri texniki işçilərdir. Kitabxananın informasiya resursu 39799 nüsxədir. Oxucuların sayı 1248 nəfərdir (1.s.534).

Lənkəran rayonunda kitabxanaların ümumi informasiya resursu cəmi 1895332 nüsxə təşkil edir. Bu fondun 921366 nüsxəsi şəhər yerlərində, 973966 nüsxəsi kənd yerlərində yerləşir. Ümumi fondada 1837093 nüsxə kitablar, 134 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 7031 nüsxə jurnallar, 35466 nüsxə qəzetlər, 15608 nüsxə digər materiallar var. Şəhər kitabxanalarında 867347 nüsxə kitablar, 90 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 4824 nüsxə jurnallar, 33657 nüsxə qəzetlər, 15448 nüsxə digər materiallar var. Kənd kitabxanalarında 969746 nüsxə kitablar, 44 nüsxə elektron-informasiya daşıyıcıları, 2207 nüsxə jurnallar, 1809 nüsxə qəzetlər, 160 nüsxə digər materiallar var (7.s.48-55).

Lənkəran rayonunda kitabxanalarda 30 kompüter var. Kompüterlərin 14-ü informasiya tələbatçıları, 16-sı isə kitabxana işçiləri üçündür. Kompüterlərin 27-si şəhər kitabxanalarında, 3-ü isə kənd kitabxanalarında yerləşir.

Lənkəran rayonunda kitabxanalarda 173 nəfər mütəxəssis çalışır. Mütəxəssislərin 14 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 11 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 33 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 64 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 51 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Şəhər kitabxanalarda ştatda 54 nəfər mütəxəssis var. Onlardan 7 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 8 nəfəri orta-ixtisas təhsillidir. Kənd kitabxanalarında 119 nəfər mütəxəssis çalışır. Onların 7 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 3 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 29 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 37 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 43 nəfəri ümumi orta təhsillidir.

Lənkəran iqtisadi rayonuna daxil olan Masallı rayonunda cəmi 174 kitabxana var. Kitabxanaların 16-sı şəhərdə, 158-i isə kənd yerlərindədir. Bu kitabxanaların 79-u Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərir ki, onların 5-i şəhərdə, 74-ü kəndlərdə yerləşir. Şəhərdə ümumtəhsil məktəblərində 10, kəndlərdə isə 83 kitabxana var.

Masallı rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1934-cü ildə yaradılmışdır.

Masallı rayonunda kitabxanaların informasiya resursları cəmi 1296466 nüsxədir. Bu fondun 449845 nüsxəsi şəhər, 846621 nüsxəsi kənd kitabxanalarında yerləşir. Ümumi informasiya resurslarının 1281312 nüsxəsi kitablar, 928 nüsxəsi jurnallar, 11870 nüsxəsi qəzetlər, 2356 nüsxəsi digər materiallardır. Şəhər kitabxanalarında 440616 nüsxə kitab, 628 nüsxə jurnallar, 6245 nüsxə qəzetlər, 2356 nüsxə digər materiallar var. Kənd kitabxanalarında 840696 nüsxə kitab, 300 nüsxə jurnallar, 5625 nüsxə qəzetlər var (7.s. 48-56).

Masallı rayon kitabxanalarında 8 kompüter var ki, onun da 4-ü informasiya tələbatçıları üçün, 4-ü kitabxana işçiləri üçündür. Kompüterlərin 7-si şəhər kitabxanalarında, 1-i kənd kitabxanalarında yerləşir. Şəhər kitabxanalarında 1 elektron kataloq, 3 elektron poçt var.

Masallı rayon kitabxanalarında 111 nəfər ştatda olan mütəxəssis var. Mütəxəssislərin 9 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 7 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 15

nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 26 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 54 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Şəhər kitabxanalarında 3 ali və orta ixtisas təhsilli mütəxəssis var. Kənd kitabxanalarında cəmi 96 nəfər mütəxəssisdən 21 nəfəri ali və orta ixtisaslı mütəxəssislərdir.

Lənkəran iqtisadi regionuna daxil olan Yardımlı rayonunda 127 kitabxana var. Onların 12-si şəhər, 115-i isə kənd yerlərində xidmət göstərir. Kitabxanaların 60-ı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərir. Bu kitabxanaların 6-sı şəhərdə, 54-ü kəndlərdə yerləşir. Şəhər yerlərində ümumtəhsil məktəblərində 3, kənd yerlərində 61 kitabxana var.

Yardımlı rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 1940-cı ildə yaradılmışdır.

Yardımlı rayon kitabxanalarının informasiya resursları 606673 nüsxə təşkil edir. Kitabxana-informasiya resurslarının 170546 nüsxəsi şəhər yerlərində, 436127 nüsxəsi kənd yerlərində yerləşir. Rayonda ümumi informasiya resurslarının 604817 nüsxəsi kitablar, 458 nüsxəsi jurnallar, 639 nüsxəsi qəzetlər, 759 nüsxəsi digər materiallardır. Şəhər kitabxanalarında informasiya resurslarının 169327 nüsxəsi kitablar, 268 nüsxəsi jurnallar, 430 nüsxəsi qəzetlər, 521 nüsxəsi digər materiallardır. Kənd kitabxanalarında informasiya resurslarının sayı 435490 nüsxə kitablar, 190 nüsxə jurnallar, 209 nüsxə qəzetlər, 238 nüsxə digər materiallar olmaqla yerləşmişdir.

Yardımlı rayon kitabxanalarında kitabxana işçiləri üçün nəzərdə tutulmuş 3 kompüter var. Kompüterlərin 2-si şəhər kitabxanalarında, 1-i isə kənd kitabxanalarında yerləşir.

Yardımlı rayon kitabxanalarında 80 nəfər mütəxəssis çalışır ki, onların 10 nəfəri ali-ixtisas təhsilli, 4 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 9 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 6 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 51 nəfəri ümumi orta təhsillidir. Mütəxəssislərin 10 nəfəri şəhər kitabxanalarında, 70 nəfəri kənd kitabxanalarında işləyir. Şəhər kitabxanalarında 3 nəfər ali və orta ixtisaslı mütəxəssis var. Kənd kitabxanalarında 16 nəfər ali və orta-ixtisas təhsilli, 8 nəfər ali qeyri-ixtisas, 8 nəfər orta qeyri-ixtisas təhsillilər var.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 1996-cı ildən 2009-cu ilə qədər respublikamızdakı bütün kütləvi kitabxanalar haqqında statistik məlumatları əks etdirən hesabat hazırlamışdır. Hesabatdan aydın olur ki, 1996-cı ildə ümumilikdə, kənd və şəhər yerlərində 4794 kütləvi kitabxana var idi. Onların informasiya resursu 39,8 milyon nüsxə, oxucularının sayı 3031 min nəfər olmuşdur. 1996-cı ildə hər 1000 nəfər oxucuya 5166 nüsxə kitab düşmüşdür. Şəhər yerlərində 735, kənd yerlərində isə 4059 kitabxana informasiya tələbatçılarına xidmət etmişdir. Şəhər yerlərində yerləşən kütləvi kitabxanaların informasiya resursları cəmi 19,2 milyon nüsxə, kənd yerlərində yerləşən kitabxanaların-informasiya resursu isə 20,1 milyon nüsxə olmuşdur. Şəhərdə yerləşən kütləvi kitabxanalarda hər 1000 nəfərə düşən kitab

sayı 4845 nüsxə, kənddə yerləşən kitabxanalarda isə 5520 nüsxə təşkil etmişdir (8).

1996-cı ildən sonra, kitabxanaların inkişaf tempi zəifləmişdi ki, bu da bir çox amillərlə bağlı idi. Dövlətin apardığı bir çox islahatlar bu sahədə olan qüsurları aradan qaldırmaqla bərabər, həm də kitabxanaların inkişafına da təsir etdi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 dekabr 2004-cü il “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” sərəncamı bu sahədəki qüsurların aradan qaldırılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır (4.s. 6-7).

12 yanvar 2004-cü ildə, Azərbaycan Respublikası Prezidenti “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” sərəncam imzaladı (5.s.6-7).

Artıq ideoloji cəhətdən əhəmiyyətini itirmiş və məzmunca köhnəlmiş ədəbiyyatın fondan çıxarılması, onların latın qrafikalı əlifba ilə yenilənməsi və ölkəmizin inkişaf dinamizmi də bunu tələb edirdi. Bu sərəncamın qüvvəyə minməsindən sonra, kitabxanaların fondlarının yenilənməsi, oxucuların sayının artması müşahidə olunurdu. Belə ki, sərəncamda nəzərdə tutulduğu kimi, Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti və elminin vaxtı ilə kiril qrafikası ilə çap olunmuş qiymətli nümunələrinin dövlət vəsaiti hesabına latın qrafikası ilə nəşr olunaraq kitabxanalara pulsuz paylanması kitabxanaların inkişafına öz müsbət təsirini göstərdi. Bu inkişaf əsasən 2007-ci ildən hiss olunmağa başladı.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin hesablamalarında, 1996-cı ildən 2009-cu ilin əvvəllərinə qədər respublikamızda kütləvi kitabxanaların sayı, oxucusu, fondu öz əksini tapmışdır. Hesablamalardan aydın olmuşdur ki, 2009-cu ildə kütləvi kitabxanaların sayı 4029, onların ümumi fondu 37,3 milyon nüsxə, oxucuların sayı 2482 min nəfər, hər 1000 nəfərə düşən kitab sayı 4335 nüsxə olmuşdur. 2009-cu ildə şəhər yerlərində yerləşən kütləvi kitabxanaların sayı 627, fondu 17,9 milyon nüsxə, oxucularının sayı 1286 min nəfər, hər 1000 nəfər oxucuya düşən kitab sayı 4021 nüsxə təşkil etmişdir. Kənd yerlərində yerləşən kütləvi kitabxanaların sayı 3402, fondu 19,4 milyon nüsxə, oxucularının sayı 1196 min nəfər, hər 1000 nəfərə düşən kitab sayı müvafiq olaraq 4673 nüsxə olmuşdur.

Lənkəran iqtisadi zonasına daxil olan rayonlarda yerləşən kütləvi kitabxanalar haqqında da məlumat verilir. Belə ki, 2009-cu ildə Astara rayonunda 80 kitabxana, 421,5 min nüsxə fond, Yardımlı rayonunda 60 kitabxana, 353,5 min nüsxə fond, Lerik rayonunda 74 kitabxana, 328,5 min nüsxə fond, Lənkəran rayonunda 95 kitabxana, 968,6 min nüsxə fond, Masallı rayonunda 79 kitabxana, 457,2 min nüsxə fond, Cəlilabad rayonunda 95 kitabxana, 629,1 min nüsxə fond olması məlum olur (8.s. 232-235).

“Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda qeyd edilir ki, respub-

likamızın bir çox regionlarında, o cümlədən, kənd və qəsəbələrində kitabxana filiallarının 79,2%-nin sahəsi darısqal olduğundan, orada oxu zalları təşkil etmək qeyri-mümkündür. Bu səbəbdən əhalinin 66,8%-i kitabxanalardan istifadə edə bilmir. Bu sıraya Lənkəran iqtisadi regionuna daxil olan Astara, Yardımlı, Lerik, Cəlilabad rayonları da daxildir. Bu səbəbdən də bu regionda yerləşən kitabxanaların binalarının əsaslı təmirinə, onların yeni nəşrlərlə təminatına, avadanlıqlarla təmin edilməsinə və fondun mühafizə edilməsinə ciddi ehtiyac vardır.

Dövlət Proqramında, əhalinin bütün təbəqələrinə kitabxana-informasiya xidməti səviyyəsinin və kitabxanaların ictimai statusunun yüksəldilməsi, kitabxanaların kadr təminatının yaxşılaşdırılması, müasir idarəetmə sisteminin tətbiqi, kitabxana-informasiya sahəsinə dövlət qayğısının gücləndirilməsi və s. kimi bir çox vəzifələrin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının Lənkəran iqtisadi regionuna daxil olan, Lerik və Yardımlı rayon kitabxanalarında “Ətraf mühit”, “Uzunömürlülər” məlumat bazalarının yaradılması və kitabxanaların veb-saytına əlavə edilməsi, ümumilikdə isə “Kitabxana fondları-regionun inkişafının əsas informasiya resursu kimi” mövzusunda dəyirmi masaların keçirilməsi, xüsusi əhəmiyyətli çap sənədlərini, nadir kitabları, diyarşünaslığa aid nəşrləri qoruyub saxlamaq və nəsilərdən-nəsilərə ötürmək məqsədi ilə onların informasiya daşıyıcılarına köçürülməsi, Respublikada kitabxanaçı kadrlara tələbatın öyrənilməsi və məzunların yerləşdirilməsi sisteminin yaradılması və s. kimi tədbirlərin həyata keçirilməsi mühüm məsələ kimi qarşıya qoyulmuşdu.

Görkəmli kitabxanaşünas-alim, professor A.A.Xələfov yazır: “Bu gün müasir dünya böyük bir inqilabi prosesi yaşamaqdadır. Bu inqilab cəmiyyətin inkişafına böyük təkan verən, onu sürətləndirən, insanların həyat şəraitini yaxşılaşdıran, intellektual səviyyəsini yüksəldən, peşə bacarığının artmasına, işinə və istirahətinə əsaslı köməklər göstərə bilən informasiya inqilabıdır. Bu inqilabın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinin əsas vasitələrindən biri kitabxanalardır” (9. s.249-250).

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya sahəsindəki siyasəti onu deməyə əsas verir ki, yaxın gələcəkdə bu sahədə dünya standartlarına cavab verə biləcək kitabxanaların yaranmasından və inkişafından danışa biləcəyik.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında. C 1;2.- Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi.- Bakı: Nurlar, 2007.-820 s.*
2. *“Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” (2004-2008-ci illər) // Azərbaycan.-2004.- 11 fevral.*
3. *Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri,metodiki və təcrübi jurnal.-2008.-№2.-S.6-29.*
4. *“2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında.I və II c.- Bakı: Nurlar,2007.-S.6-7.*
5. *“Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı// Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında.I və II c.-Bakı: Nurlar,2007.-S.6-7.*
6. *“Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // -Azərbaycan.- 2007.-21 aprel.*
7. *“Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında” statistik müayinənin nəticələri barədə.Statistik bülleten.Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.-B.-2009.-88 s.*
8. *“2009 Azərbaycanın statistik göstəriciləri” Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.-B.-2009.-772 s.*
9. *Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik(3 hissədə).-H.3.- B.,2003.-314 s.*
10. *İsmayilov X. İ., İsmayilov N. İ. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının bibliografik informasiya təminatı// Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri: ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi.- Bur.7.-B, Mütərcim,2007.-s. 318-320.*
11. *Məmmədov.Z.S. Regionların iqtisadi inkişaf problemləri.- B.:Elm,2007.- 465 s.*

И.З.БАЙРАМОВА

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗМЕЩЕНИЯ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ
В РЕГИОНАХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
(На примере Ленкоранского экономического района)**

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются современное состояние размещения библиотечно-информационных ресурсов в регионах Азербайджанской Республики (на примере Ленкоранского экономического района), о также проявление заботы государства в этой области, о роле библиотек в повышение интеллектуально- культурного развития уровня населения.

İ.Z.BAYRAMOVA

**THE POSITION OF LOCATION LIBRARY–INFORMATION
RESOURCES IN REGIONS OF AZERBAIJAN REPUBLIC
(On a model of Lankaran economic region)**

SUMMARY

In this article analyses the situation of location of library-information resources in the regions of Azerbaijan Republic (especially in Lankaran Economical region). At the some trine, in this spector deals with the increasing of libraries becace of development of people`s intellectual-cultural level,the reflection of state`s care to it.